

immobiliària turística; de 3'11% per al grup municipis de base industrial i de 0'74% per al grup de municipis de base tradicional. Entre els de base immobiliària es troba un màxim de 7'26% a Cunit i un mínim de 2'53% a Mont-roig del Camp. Entre els de base industrial el màxim és de 4'24% a Vila-seca i el mínim de 3'01% a Tarragona. Finalment, entre els de base tradicional les diferències es troben entre el màxim de 1'29% a Sant Carles de la Ràpita i el mínim de -0'72 al Perelló. S'ha de recordar que per al conjunt de la província de Tarragona, la taxa interanual per al període 1960-1991 és del 0'62% i per al conjunt de Catalunya del 1'46%. Es pot intuir, per tant, un creixement molt diferenciat del litoral respecte als altres espais de la demarcació -fins i tot el litoral de base tradicional presenta un índex més elevat que el del conjunt de la província- i, en els espais més afectats per la implantació d'activitats vinculades al turisme, significativament superior al del conjunt de Catalunya. L'evolució de la darrera dècada, 1981-1991, ha estat decisiva en la pèrdua per part de l'activitat industrial de la seva condició de factor dinamitzador del teixit productiu regional.

2.1.2. El dilema residencial

Aquest creixement demogràfic -propi d'espais expansius econòmicament-respon fonamentalment a l'aportació migratòria⁸⁰. Tal com es posarà de manifest més endavant, els corrents immigratoris cap al litoral són conseqüència tant de l'expansió de l'ocupació en aquesta franja de territori com de la seva valoració ambiental amb finalitats residencial, recreativa o, fins i tot, especulativa. Des d'una perspectiva demogràfica, aquests fluxes han tingut conseqüències efectives sobre l'estructura de la població. En aquest sentit, és de destacar la informació que proporciona -tot i que expressa un fenomen relativament

---

⁸⁰ En un estudi sobre el creixement del sistema urbà del Camp de Tarragona entre 1950 i 1991 que adopta com a referent teòric i metodològic l'esquema general d'evolució urbana que proposa P. Hall (1984), Francesc González (1994) indica que l'intens creixement que hi ha entre 1950 i 1975 en el sistema urbà principal del Camp de Tarragona -que juntament amb el sistema secundari correspon al que Sau (1993) anomena altres sistemes urbans del sistema urbà català- és causat fonamentalment per la immigració interna i externa. Aquesta sistema aplega gairebé la totalitat del municipis litorals de l'àrea. En canvi, en la fase entre 1975 i 1991, el creixement, que obeeix fonamentalment a raons naturals, és més reduït.

diferent i, per tant, pot ser considerat un indicador imperfecte- el Cens de 1991⁸¹sobre la naturalesa extra-provincial de la població resident als municipis litorals⁸².

Tenint en compte que l'estadística no contempla les migracions intraprovincials⁸³, es pot destacar, en base a les dades que es recullen en el Quadre 6.17, que només els municipis que en l'apartat anterior d'aquesta recerca han estat classificats en el grup de base tradicional agrícola i pesquera obtenen valors de població autòctona superiors al 75%. Es tracta -no cal dir-ho- dels espais menys dinàmics en relació a les activitats dominants en el conjunt litoral, és a dir, els menys afectats no només per la implantació d'activitats industrials sinó especialment per la dinàmica immobiliàrio-turística que es generalitza al Camp de Tarragona i al Baix Penedès. De fet, d'entre ells únicament el municipi de l'Ametlla de Mar -el més inclinat a les activitats immobiliàrio-turístiques- obté un valor lleugerament per sota del 75%. S'observa, en qualsevol cas, que l'índex conjunt que obtenen se situa en el 83'97%. Es tracta d'un índex que es troba molt allunyat del valor de conjunt que obtenen els municipis de base immobiliàrio-turística, 44'54% de població autòctona, o del 37'29% que obté el municipi de Salou. Només el valor obtingut pel grup de municipis de base industrial se situa entremig d'una i altres xifres, el 54'08%⁸⁴.

---

⁸¹ En termes de fiabilitat cal tenir present que les dades de naturalesa de la població proporcionades per l'Institut d'Estadística de Catalunya no han estat processades per cap mena de tractament mostral. Únicament s'ha fet un repartiment del les respostes del cens amb *no consta* segons criteris lògics deterministes i probabilistes. Pel fet que habitualment tothom recorda on ha nascut aquesta és una variable que no compta amb errors de resposta rellevants.

⁸² S'opta per aquesta via a conseqüència de la indisponibilitat de dades estadístiques qualitatives referides a les migracions anuals a escala municipal prèviament a la segona meitat de la dècada dels anys vuitanta. En termes estadístics es pot definir com a migrant la persona que resideix en un lloc diferent del lloc de naixement. En tot cas, el principal problema que presenta aquesta font d'informació és que només aplega els valors que fan referència a les migracions extraprovincials

⁸³ Tot i que es pot estimar com a significativa, l'atracció laboral que significa el litoral sobre la població de la pròpia demarcació provincial que no hi resideix nó es pot observar a través d'aquest indicador. Més endavant se'n proposen d'altres per tal de dimensionar la seva magnitud.

⁸⁴ El percentatge que obtenen els municipis de base industrial es pot considerar, fins i tot, relativament alt si es té en compte que la indústria ha ocasionat importants fluxes immigratoris cap als municipis i comarques litorals de Tarragona (Roquer, 1987). El valor, s'explica, en tot cas, en relació al període considerat -1960-1990- que inclou tant períodes d'expansió com la profunda etapa de crisi que acaba a mitjans dels anys vuitanta. De fet, després d'aquesta fase de crisi la indústria ha perdut bona part de l'enorme capacitat d'atraure fluxos de població que havia presentat en les èpoques anteriors mentre que el turisme -i totes les activitats que s'hi vinculen- encara la mantenen i l'han mantingut fins i tot

Del conjunt de valors, destaquen, particularment, els baixos valors d'autoctonia que obtenen -tot i que hi ha diferències entre uns i altres- els municipis de base immobiliàrio-turística. Són els municipis situats al nord de Torredembarra els que, juntament amb el municipi de Salou -que obté un índex del 37'29%- donen els valors d'autoctonia més baixos: inferiors al 45% a Roda de Barà, al Vendrell i a Calafell; inferior al 30% al Creixell; i inferior al 15% a Cunit. A banda de la seva proximitat geogràfica a la demarcació de Barcelona, aquesta circumstància, que es recull en el Quadre 6.17, pot ser explicada en base la recent configuració d'aquests municipis com a àrees residencials de l'entorn de Barcelona per a determinats segments de població⁸⁵. De fet, aquest fenomen també és perceptible -encara que amb menor intensitat- als municipis d'Altafulla i Torredembarra mentre que és molt menys significatiu a Cambrils i Mont-roig⁸⁶. A diferència dels municipis de base immobiliàrio-turística -més afectats per la presència de nascuts a la demarcació de Barcelona-, a Salou -on la població nascuda en aquesta província és de només el 8'37%- el principal grup de població no autòctona de Tarragona, és el format per naturals de fora de Catalunya. El percentatge arriba fins al 45'04% -el més alt, junt amb Vila-seca (44'21%) de tot el litoral de Tarragona-⁸⁷.

En qualsevol cas, es pot fer la interpretació, que la rellevància dels naturals de Barcelona en els municipis situats al nord de la ciutat de Tarragona s'explica més aviat en base a consideracions de caràcter residencial mentre que la migració a Salou està més aviat motivada per la capacitat de generar treball que tenen els espais de destinació turística i-en el cas de Salou, els seus espais productius immediats. De fet, especialment a través del cas del municipi de Salou,

---

durant les etapes de crisi.

⁸⁵ L'origen en províncies espanyoles deprimides com ara les andaluses marcaria un tipus d'immigració predominantment laboral. De fet, aquest origen és particularment alt entre els municipis més dinàmics econòmicament.

⁸⁶ Es tracta d'un fenomen, ja detectat en altres estudis, que posa de manifest la basculació residencial d'aquesta àrea cap a l'entorn metropolità de Barcelona. Aquesta basculació residencial, que inicialment s'havia interpretat en termes de residència secundària (Riera & Pallarès, 1992), sembla transformar-se -segons aquestes xifres- en termes de residència permanent. En qualsevol cas, el fenomen és particularment important en els municipis de Creixell i de Cunit.

⁸⁷ De fet, pel que fa a aquesta variable, el municipi de Salou, té algunes similituds amb determinats municipis de base immobiliàrio-turística. Es així pel que fa a les localitats de Mont-roig i Cambrils, si bé en aquests casos, els percentatges d'autoctonia són sensiblement superiors.

els resultats posen de manifest que el paper dels immigrants en la dinàmica dels espais de destinació turística -ja sigui com a assalariats o ja sigui com a empresaris- és una de les dimensions clau per a entendre l'abast del desenvolupament turístic.

Quadre 6.17. *Naturalesa de la població resident als municipis litorals de Tarragona segons tipologia de municipis. 1991*

	<i>Província de Tarragona</i>	<i>Resta de Catalunya</i>	<i>Resta d'Espanya</i>	<i>Estranger</i>	<i>Província de Barcelona</i>	<i>Andalusia</i>
Salou	37'29	12'07	45'04	5'59	8'37	14'07
TURÍSTICA	37'29	12'07	45'04	5'59	8'37	14'07
Mont-roig	53'95	10'85	29'32	5'88	7'24	14'43
Cambrils	52'44	10'97	33'28	3'31	7'46	14'29
Altafulla	49'34	18'46	27'72	4'48	15'29	11'77
Torredembarra	52'55	15'84	28'79	2'82	12'92	13'69
Creixell	27'08	36'36	29'64	6'91	33'90	10'89
Roda de Barà	41'36	18'97	37'41	2'26	17'14	14'88
Vendrell	40'41	16'78	33'18	2'71	14'65	13'97
Calafell	36'62	27'22	32'86	3'80	24'75	17'28
Cunit	13'61	43'46	37'90	5'03	40'95	17'38
IMMOBILIARIA	44'54	17'63	32'46	3'52	14'82	14'55
Tarragona	54'56	7'85	36'34	1'24	4'96	15'85
Vila-seca	48'57	5'46	44'21	1'75	3'61	25'97
Vandellòs	56'58	11'99	29'67	1'75	9'27	9'25
INDUSTRIAL	54'08	7'77	36'84	1'31	4'98	16'60
Alcanar	78'53	5'02	13'43	3'02	4'01	4'52
Sant Carles	81'60	5'30	11'69	1'40	4'28	3'76
Amposta	83'17	3'79	12'26	0'78	2'78	4'60
Sant Jaume	92'07	2'13	5'45	0'35	1'63	1'21
Deltebre	92'58	2'55	4'40	0'46	2'17	1'11
Ampolla	76'44	6'92	10'79	5'84	5'78	2'95
Perelló	92'53	2'09	3'99	1'39	1'58	1'07
Ametlla	73'91	9'38	13'63	3'08	7'77	4'22
TRADICIONAL	83'97	4'37	10'19	1'47	3'48	3'30

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Salvador Antón Clavé

ISBN: 978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Finalment, del quadre se'n pot destacar també el relativament baix percentatge de població nascuda a l'estranger resident en els municipis litorals de Tarragona. Els valors més elevats els obtenen el municipi de Creixell amb el 6'91%, Mont-roig del Camp amb el 5'88% i l'Ampolla amb el 5'84%. Es tracta de percentatges superiors fins i tot al que obté el municipi de Salou, el 5'59%. S'expliquen, en els tres primers casos, més que per la rellevància numèrica d'aquests residents, pels efectes que poden tenir -en termes percentuals- agrupacions significatives de residents estrangers en localitats de petita dimensió com Creixell i l'Ampolla. A part d'ells, són de destacar, els valors que s'obtenen a Altafulla, Calafell i Cunit -per damunt del valor conjunt que obté el grup de municipis de base immobiliàrio-turística- i els percentatges que es detecten a Alcanar i l'Ametlla de Mar, municipis inclosos en el grup de base tradicional amb una mínima dedicació turística que -atesa la seva escassa ocupació del sòl- han estat recentment valorats per les preferències de certs segments de demanda europea no només per a localitzar-hi una residència permanent sinó també per a efectuar-hi inversions immobiliàries de moment de petita dimensió. De tota manera només el grup de municipis de base tradicional obté una xifra de residents estrangers inferior a la del conjunt de Tarragona i de Catalunya.

Val a dir, per altra banda, que processos migratoris com els indicats determinen diferències en l'estructura i la dinàmica de la població. Una aproximació més precisa a aquesta qüestió pot fer-se a través de l'anàlisi dels models demogràfics segons estructura per edat, sexe i origen de la població que presenten els diferents municipis considerats, és a dir, a través de la construcció de piràmides demogràfiques mixtes que incloguin la variable natura de la població. A efectes il·lustratius s'han triat, amb aquesta finalitat, quatre municipis de dimensió mitjana pertanyents a cadascun dels grups establerts en l'apartat anterior. Tot i que no s'han cercat situacions extremes ni es pretén que cadascuna de les localitats estudiades representi la resta de municipis del mateix grup, és de destacar el fet que presenten característiques diferenciades que poden considerar-se significatives. Els municipis triats són Salou, de caràcter estrictament turístic; Calafell, de base immobiliàrio turística; Vila-seca, de caràcter industrial; i Sant Carles de la Ràpita, de base agrícola i pesquera. S'ha descartat la selecció de municipis de poca població com Cunit i Creixell -entre els residencials- i el Perelló o l'Ampolla -entre els de base agrícola i pesquera-, pel fet

que -per la seva dimensió- podrien magnificar la rellevància d'alguns dels processos descrits.

Tal com s'observa en la Figura 6.6, dos fets destaquen en la piràmide demogràfica de Salou, la potència de la població natural de províncies espanyoles no catalanes entre els grups de població en edat laboral - especialment entre els 29 i els 59 anys- i la progressiva disminució dels grups d'edat de la base tant en termes totals com pel que fa a la població nascuda a la pròpia demarcació de Tarragona. Es comprova, semblantment, la relativa simetria entre homes i dones per a gairebé tots els grups d'edat si bé hi ha un cert predomini de les dones entre els residents de 29 a 39 anys i de més de 74 anys. Destaca, pel que fa als residents estrangers, la seva localització en els grups en edat laboral -fonamentalment entre 29 i 44 anys-. D'altra banda, a partir de les dades utilitzades per a la construcció de la piràmide, és de destacar també, entre la població en edat laboral, l'important pes dels naturals d'Andalusia i Extremadura a partir dels 29 anys. En base a aquestes apreciacions es pot afirmar que , tot i el brusc descens de la natalitat operat en els anys vuitanta - generalitzable a la resta de municipis analitzats- el cas de Salou presenta un model demogràfic caracteritzat pel creixement ràpid a causa de l'aportació immigratòria extra-catalana amb finalitat laboral.

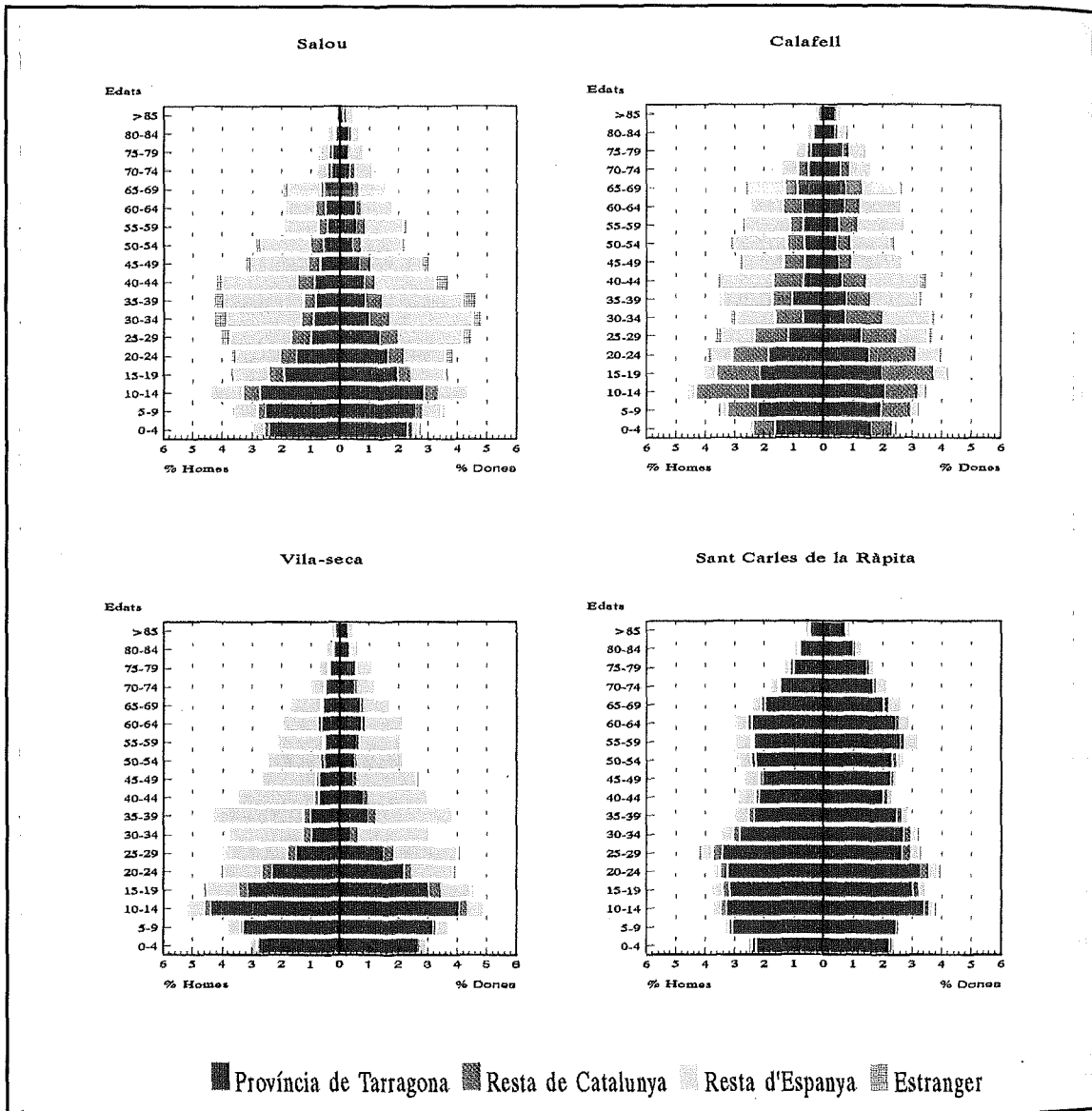
Diferentment, la piràmide de Calafell és representativa d'una fórmula de creixement relativament més lenta que la de Salou, destaca especialment per la magnitud de la població resident natural de la resta de províncies catalanes especialment entre els grups d'edat menors de 29 anys, on -tot i que es mantenen per sota dels naturals de la pròpia província de Tarragona- superen els naturals de la resta de províncies d'Espanya. A diferència dels percentatges que obtenen els naturals de la resta de províncies d'Espanya en els grups d'edat superiors als 30 anys -que es poden associar en bona mesura a dinàmiques de creació d'ocupació-, aquests altres valors fan pensar en un cop més en processos migratoris de parelles joves residents en l'entorn de Barcelona que es traslladen a Calafell amb finalitat més aviat residencial que laboral. Pel que fa als naturals de la pròpia província de Tarragona, la piràmide en destaca la disminució de la base que -de fet- és general en la dinàmica demogràfica catalana i espanyola dels darrers 15 anys i -més significatiu- l'aprimament de la magnitud de la població natural de la província nascuda entre 1936 i 1961, només compensat per

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

l'aportació immigratòria -fonamentalment- d'origen forà a Catalunya. És significatiu, finalment, que, tot i el descens brusc de residents entre el grup d'edat de 65 a 69 anys i el de 70 a 74 anys, els residents vells signifiquen percentatges sensiblement superiors als que s'observaven en el cas de Salou.

Figura 6.6. *Naturalesa de la població resident per edat i sexe als municipis litorals de Tarragona. Selecció de municipis segons tipologia. 1991*

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya, 1991.

Per tant, la singularitat de la piràmide de Calafell permet apuntar, en relació a la seva condició de municipi de base econòmica immobiliàrio-turística, unes característiques que la fan representativa d'un model demogràfic on tant com la immigració de caràcter laboral -important especialment entre els grups d'edat adulta- és rellevant una dinàmica immigratòria -entre els adults més joves- fonamentalment de caràcter residencial.

A diferència de les piràmides de Salou i Calafell, en les piràmides relatives als municipis seleccionats d'entre els de base industrial i els de base tradicional agrícola i pesquera els processos immigratoris són o bé gairebé exclusius d'un sol origen -com és el cas de Vila-seca- o bé gairebé inexistents -com és el cas de Sant Carles de la Ràpita-. Efectivament, la piràmide de població de Vila-seca posa de manifest una estructura de població jove, que també es veu afectada pel procés general de minva de naixements que afecta el conjunt de la població espanyola des dels anys vuitanta i que es veu singularment afectada pels processos immigratoris que van trasbalsar de manera radical la seva estructura poblacional fins la segona meitat dels anys setanta. D'aleshores ençà, si bé s'han mantingut certs fluxes de captació de població nascuda en altres províncies, la seva magnitud ha estat minimitzada per la dinàmica de fecunditat dels propis immigrants un cop han passat a residir a Vila-seca. Més en detall, tal com es desprèn de les dades utilitzades per a construir la piràmide, l'origen d'aquesta immigració -que en els grups d'edat adults, entre els 25 i els 70 anys arriba a triplicar en alguns casos la població originària de la demarcació de Tarragona- és fonamentalment andalús, fins al punt de significar en determinats grups entre els 24 i els 54 anys més de la meitat de la població resident en el municipi.

De fet, la de Vila-seca, és una típica mostra de municipi immers en una dinàmica industrial entre els anys seixanta i setanta a conseqüència de la qual, grans quantitats de població procedent de les regions espanyoles menys productives hi han passat a residir. Fins a cert punt presenta algunes similituds amb el cas de Salou, si bé en el municipi turístic hi ha major diversitat d'origens i major pes relatiu dels grups en edat laboral. Fonamentalment el motiu és que la recepció d'immigrants no s'ha vist minvada en la mateixa mesura que a Vila-seca a causa de la seva capacitat de creixement de les activitats vinculades al turisme fins i tot durant la crisi econòmica que ha afectat l'economia durant els primers anys vuitanta.

Finalment, la piràmide de Sant Carles de la Ràpita -un municipi on, malgrat el predomini de la pesca, segons s'ha vist en l'apartat anterior, pot ser considerat un municipi parcialment turístic-, reflecteix una certa situació estacionària -amb tendència a la regressió si no es corregeix la minva de naixements-en un entorn econòmic poc afectat per l'aportació de població procedent d'altres orígens. Es així que s'observa, per a tots els grups d'edat, un predomini absolut de la població originària de la pròpia demarcació. El perfil de la piràmide s'explica, igualment, per les repercussions locals dels esdeveniments generals. S'observa, per exemple, la mossa que fa referència a la minva de naixements en els grups d'edat immediatament posteriors a la guerra o l'eclosió demogràfica dels anys seixanta i primers setanta. Per passiva permet significar, doncs, que només el turisme i -amb menor intensitat i certes diferències qualitatives- la producció d'espai residencial d'ús temporal ha propiciat, en el cas del litoral de Tarragona, processos parangonables als que sol provocar el creixement industrial.

Aquesta darrera apreciació es comprova, en qualsevol cas, en el fet que, encara que amb menys intensitat, la migratòria és una dinàmica que -a diferència d'altres localitats- s'ha mantingut durant els darrers anys en els municipis de base turística i immobiliària turística. Cal tenir en compte, però, que en l'actualitat aquest procés es substancialment diferent a l'experimentat durant la dècada dels seixanta i dels setanta. De fet, s'insereix en una dinàmica generalitzada a nivell català que es pot sintetitzar en el fet que a Catalunya, a partir de la segona meitat dels anys vuitanta, el creixement demogràfic i econòmic comença a desplaçar-se fora de l'àmbit metropolità, especialment a les comarques litorals de Girona -la Selva, el Gironès i el Baix i l'Alt Empordà- i de Tarragona -el Baix Penedès, el Baix Camp i l'Alt Camp⁸⁸. Tant és així que, amb un saldo migratori del 0'59% per al conjunt català entre 1986 i 1991, comarques com el Baix Camp i el Baix Penedès obtenien saldos del 5'05% i el 13'27% respectivament -aquest darrer el més alt de Catalunya. Fins i tot, comarques amb feble dedicació turística com el Baix Ebre i el Montsià obtenen valors del 0'93% i el 0'92% per a aquest període. Unicament el Tarragonès obtenia un valor negatiu -més a aviat vinculat a la dinàmica del sector industrial que a la del turístic-amb un saldo de -2'34%⁸⁹.

---

⁸⁸ Veure el *Projecte de Pla Territorial de Catalunya*, 1994.

⁸⁹ Aquesta diferenciació en tres grups de les comarques litorals de Tarragona es manté si es considera el creixement vegetatiu de cadascuna d'elles durant aquest mateix període. Així, amb un creixement mitjà

Tal com s'observa en el Quadre 6.18, aquesta apreciació, es pot comprovar si es consideren dades recents a escala municipal⁹⁰.

Efectivament, considerant només els moviments migratoris interns, en el Quadre 6.18 s'observa que són els municipis de base immobiliàrio-turística els que presenten uns saldos migratoris positius més elevats. Diferentment, els municipis de base industrial i la majoria dels municipis de base tradicional presenten un saldo o negatiu o molt baix. S'ha de fer una salvetat, en aquest sentit, en relació al municipi de Vila-seca i Salou, que -pel fet que l'any 1988 encara no s'havia produït la segregació de Salou de Vila-seca- aplega el conjunt de moviments migratoris referents a ambdós municipis. Tanmateix, dades disponibles per a l'any 1990 permeten fer el supòsit que l'elevat saldo positiu que presenta aquest municipi, 1.124 habitants, és causat, principalment per l'atracció de Salou. De fet, durant 1990 mentre que Salou va obtenir un saldo positiu de 548 habitants, a Vila-seca el saldo va ser negatiu en 75 habitants.

Finalment, pel que fa als municipis de base tradicional, tal com ja s'ha dit en altres moments, s'observa una certa tendència a l'estabilització i -en casos com el Perelló-al retrocés. Durant aquest trienni només Sant Carles de la Ràpita se separa de l'aquesta tendència general. Les dades permeten observar, d'altra banda, la relativa rellevància de les migracions amb destinació als municipis litorals de curt abast -intracomarcals i intraprovincials fonamentalment-, que més aviat són substituïdes per moviments periòdics. Es tracta, en tot cas, a diferència dels moviments experimentats durant les dècades dels anys seixanta i setanta, de fluxos que combinen l'element laboral i l'element residencial.

---

del 0'77% per al conjunt de Catalunya entre 1986 i 1991, el Baix Camp i el Baix Penedès obtenen unes xifres lleugerament superiors -1'31% i 1'39% respectivament-, el Baix Ebre i el Montsià obtenen valors negatius -0'63% i -0'40% respectivament- i el Tarragonès obté un dels valors més alts de Catalunya -el 2'22%-, només superat pel Baix Llobregat.

⁹⁰ La sèrie de l'Institut d'Estadística de Catalunya en què es basa aquesta informació es va iniciar l'any 1988.

Salvador Antón Clavé

ISBN: 878-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Quadre 6.18. Saldo migratori interior dels municipis litorals de Tarragona segons tipologia de municipis. 1988-1990

	<i>Mateixa comarca</i>	<i>Resta de la província</i>	<i>Resta de Catalunya</i>	<i>Resta d'Espanya</i>	<i>TOTAL</i>
Salou (1)	*	*	*	*	*
TURÍSTICA	-	-	-	-	-
Mont-roig	-3	43	77	103	220
Cambrils	121	237	234	210	902
Altafulla	75	1	92	9	174
Torredembarra	73	25	275	87	460
Creixell	5	13	228	22	268
Roda de Barà	8	10	140	29	187
Vendrell	217	60	396	208	881
Calafell	-41	-5	716	39	709
Cunit	2	23	445	28	498
IMMOBILIÀRIA	457	407	2.603	735	4.202
Tarragona	-568	-522	393	378	-319
Vila-seca (2)	81	78	195	770	1.124
Vandellòs	-34	44	-9	48	49
INDUSTRIAL	-	-	-	-	-
Alcanar	-53	-22	34	-6	-47
Sant Carles	64	39	74	28	205
Amposta	-10	24	20	-24	10
Sant Jaume	-21	-15	6	4	-26
Deltebre	-15	-11	25	0	-1
Ampolla (3)	*	*	*	*	*
Perelló (4)	-13	-37	24	0	26
Ametlla	22	-7	69	-2	38
TRADICIONAL	-26	-29	242	0	187

(1) Valors agregats al municipi de Vila-seca

(2) Inclou els immigrants residents al municipi de Salou

(3) Valors agregats al municipi del Perelló

(4) Inclou els immigrants residents al municipi de l'Ampolla

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya. 1991.

2.2. L'evolució de l'ocupació

De forma similar a l'evolució bruta de la població, que, tal com s'observarà críticament en aquest apartat, està subjecta a processos de creixement econòmic no necessàriament localitzats en els nuclis de destinació turística, és significatiu posar de relleu, en relació a la capacitat dels espais de destinació turística de generar activitat econòmica, els canvis que s'observen en l'ocupació de la població. Tot i que seria estimable disposar de dades evolutives que incloguessin només els ocupats que treballen en els espais de destinació turística, la inexistència d'aquestes dades obliga a considerar -amb els matisos que calgui- les xifres relatives a l'ocupació de la població resident en els espais de destinació⁹¹.

Malauradament, però, l'anàlisi presenta altres problemes. En primer lloc, l'abast cronològic només es pot remuntar, a aquesta escala i amb indicadors de població resident ocupada, fins l'any 1975. Aquesta circumstància no representa, tanmateix, un impediment significatiu. De fet, l'any 1975 se situa, justament, abans de l'inici de la llarga crisi econòmica que afecta l'economia espanyola fins mitjans dels anys vuitanta i, en aquest sentit, les dades que ofereix el padró de 1975 recullen l'estructura ocupacional del final del període de fort creixement de finals dels anys cinquanta i dels anys seixanta.

En segon lloc, però, s'ha d'assenyalar que ni el nombre de branques d'activitat ni les seves definicions són exactament iguals l'any 1975 que l'any 1991, el segon any per al qual es traça l'evolució de l'ocupació. Per tant, per a comparar les xifres de 1975 i de 1991 mantenint un cert nivell de desagregació ha calgut fer les agrupacions i correspondències que es recullen en el Quadre 6.19. Aquest fet ha implicat passar de les 15 branques que s'havien utilitzat per a calcular els quocients de localització i la tipologia de municipis que s'havia establert en l'apartat anterior a només 10 branques d'activitat, evidentment, més heterogènies.

---

⁹¹ En el proper apartat se significa la rellevància de la desocupació en els espais de destinació turística com a sistema de regulació del caràcter irregular de la producció.

Quadre 6.19. Branques d'activitat utilitzades per a la comparació de la distribució de l'ocupació entre 1975 i 1991

<i>Branques</i>	<i>Dígits CNAE</i>	<i>Padró 1975</i>	<i>Cens 1991</i>
1. Agricultura i pesca	01 a 06	1	1+2
2. Indústria bàsica	11 a 16 + 21 a 25	2+7+8+9+12+(48)	3+4+5+6
3. Maquinària	31 a 39	10	7+8
4. Manufactures	41 a 49	3+4+5+6+11-(48)	9+10+11+12+13
5. Construcció	50	13	14
6. Comerç	61 a 64	14-(67)	15
7. Hosteleria	65 a 66	15	16
8. Transports	71 a 76	16	17+18
9. Finances	81 a 86	17	19+20
10. Altres serveis	91 a 99	18+19+20+21+(67)	21+22+23+24

S'indiquen entre parèntesi els dígits de la CNAE que, a causa de la diferent desagregació de les dades entre les dues sèries, poden provocar una certa desigualtat de concepte entre els dos anys considerats. En qualsevol cas es tracta de diferències irrellevants.

Font: Elaboració pròpia

Finalment, encara en relació als problemes relatius a les fonts d'informació, hi ha el fet que l'explotació d'ambdós registres -el padró de 1975 i el cens de 1991- ha estat feta per dos organismes diferents i amb criteris també diferents. En particular, s'ha de dir del padró de 1975 -que va ser explotat pel Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya- que té poca fiabilitat pel que fa als municipis més petits atès que dona la majoria de persones per activitat en números rodons -acabats en 0 i 5-. D'altra banda, s'ha de precisar que el Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya titula l'estadística del padró de 1975 "població activa" mentre que l'Institut d'Estadística de Catalunya -que és la institució que explota el cens de 1991- permet diferenciar la població ocupada de la desocupada⁹². Tanmateix, tal com ja s'ha fet en altres estudis (veure, per exemple, Sau, 1993) s'ha de considerar també que, ateses les baixes taxes d'atur que hi havia en els municipis litorals de Tarragona fins l'arribada de la crisi i la seva homogènia distribució sectorial, aquesta diferència de concepte tot i que pot comportar alguna imprecisió, no representa cap inconvenient

⁹² El Padró de 1975 inclou dintre de la població activa la població que fa el servei militar. Per tal d'ajustar el concepte al que utilitza el Cens de 1991, els còmputos que es presenten en aquest apartat no han tingut en compte el volum d'aquest contingent excepte en el Quadre 6.25. El motiu és que el Padró inclou en la distribució per branques dels actius, els individus que estan fent el servei militar.

greu⁹³. Aquesta circumstància es pot comprovar a través del Quadre 6.20, que aplega els percentatges de població desocupada per al conjunt dels actius per a cada municipi l'any 1975 i per a l'any 1991⁹⁴.

Tenint en compte que les estadístiques no diferenciaven els municipis de Salou i de l'Ampolla de Vila-seca i el Perelló, s'ha de dir, en concret, que l'any 1975 el percentatge d'atur de la població resident en els municipis de base immobiliàrio-turística se situava en el 0'90% del total d'actius -amb un màxim del 3'67% a Torredembarra-; en el 2'20% en els municipis de base industrial -amb un màxim del 3'72% a Vila-seca (aquest valor inclou els actius de Salou)-; i en el 0'85% en els municipis de base tradicional -amb un màxim del 1'95% a Amposta-. Diferentment, l'any 1991, els percentatges d'atur de la població resident eren ostensiblement superiors: el 20'34% dels actius a Salou; el 13'37% en el conjunt dels municipis de base immobiliàrio-turística -amb un màxim del 16'48% al Creixell-; el 13'42% en el conjunt dels municipis de base industrial -amb un màxim del 17'88% a Vila-seca; i el 11'53% en el conjunt dels municipis de base agrària i pesquera -amb un màxim del 15'78% a Deltebre. Com es veurà més endavant, taxes d'atur per damunt de les mitjanes són pròpies, en la dècada dels noranta, dels espais de destinació turística.

---

⁹³ Val a dir que la població econòmicament activa és definida en els quaderns censals com la "integrada per les persones d'ambdós sexes de 16 anys i més que, en la setmana de referència del cens formaven part de la mà d'obra dedicada a la producció de béns i serveis (població activa ocupada) o es trobaven disponibles en recerca d'un treball remunerat (població activa desocupada)."

⁹⁴ Tot i que, atès que s'ha comprovat que les diferències territorials en la taxa d'activitat femenina expliquen en bona part els contrastos en la taxa general d'activitat (Roquer, 1995: 57), hauria estat d'interès incloure al Quadre 6.21 la distinció per sexes d'aquests indicadors, la indisponibilitat d'aquesta informació en el Padró de 1975 no ho ha permès.

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN: 978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Quadre 6.20. Percentatge d'atur per municipis segons tipologia de municipis, 1975 i 1991

	1975			1991		
	Ocupats	Actius	% Aturats	Ocupats	Actius	% Aturats
Salou (1)	*	*	*	2.699	3.388	20'34
TURÍSTICA	-	-	-	2.699	3.388	20'34
Mont-roig	1.257	1.257	0'00	1.781	2.081	14'42
Cambrils	3.052	3.062	0'33	5.298	6.283	15'68
Altafulla	367	372	1'34	653	692	5'63
Torredembarra	1.651	1.714	3'67	2.223	2.599	14'47
Creixell	109	109	0'00	380	455	16'48
Roda de Barà	367	367	0'00	760	864	12'04
Vendrell	3.810	3.831	0'55	5.848	6.637	11'89
Calafell	1.442	1.453	0'75	2.668	3.011	11'39
Cunit	178	178	0'00	825	967	14'68
IMMOBILIÀRIA	12.233	12.344	0'90	20.436	23.589	13'37
Tarragona	34.199	34.894	1'99	40.045	46.024	12'99
Vila-seca (2)	4.267	4.432	3'72	3.977	4.843	17'88
Vandellòs	900	925	2'70	1.416	1.614	12'27
INDUSTRIAL	39.366	40.251	2'20	45.438	52.481	13'42
Alcanar	2.603	2.603	0'00	2.661	2.899	8'21
Sant Carles	3.096	3.096	0'00	3.627	4.028	9'96
Ampostà	4.772	4.867	1'95	5.476	6.179	11'38
Sant Jaume (3)	*	*	*	1.197	1.368	12'50
Deltebre (4)	*	*	*	3.255	3.865	15'78
Ampolla (5)	*	*	*	????	????	12'58
Perelló (6)	1.238	1.248	0'80	742	816	9'07
Ametlla	1.086	1.091	0'46	1.295	1.471	11'96
TRADICIONAL	12.795	12.905	0'85	18.781	21.230	11'53
TARRAGONA	159.490	162.102	1'61	193.769	221.541	12'52
CATALUNYA	2.178.294	2.237.787	2'66	2.255.430	2.628.387	14'19

(1) Valors agregats al municipi de Vila-seca l'any 1975

(2) Inclou els valors del municipi de Salou l'any 1975

(3) Dades no disponibles l'any 1975

(4) Dades no disponibles l'any 1975

(5) Valors agregats al municipi del Perelló l'any 1975

(6) Inclou els valors del municipi de l'Ampolla l'any 1975

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya, 1991

2.2.1. L'ocupació dels residents

En base als valors relatius de la població resident en els espais de destinació turística, el Quadre 6.21 permet comprovar fins a quin punt l'increment de la població resident es veu acompanyat per un important augment de l'ocupació resident entre 1975 i 1991 en els diferents tipus de municipis. En termes generals s'observa que l'increment de l'ocupació és sensiblement superior a l'increment de la població resident en gairebé tots els municipis. Aquest fet significa un notable increment relatiu de la població ocupada a conseqüència de l'entrada en el món laboral de grups socials que tradicionalment no hi estaven implicats. Unicament en dos municipis de base agrària i pesquera, el Perelló i l'Ametlla de Mar, i en el cas, que no apareix desagregat i que, per tant, es fa difícil d'interpretar, de l'antic municipi de Vila-seca i Salou, es trenca aquesta tendència general. De fet, per al conjunt de la demarcació de Tarragona també és superior l'increment de l'ocupació resident que l'increment de la població resident, 21'51% i 12'84% respectivament. Es clar, però, que les xifres relatives als municipis de base immobiliari-turística són notablement més elevades: del 67'06% pel que fa a l'ocupació resident i del 55'02% pel que fa a la població resident.

Els resultats posen de manifest, doncs, el caràcter expansiu de l'ocupació resident en el litoral -significativament més gran que el creixement de la població resident- en els municipis de base immobiliari-turística. Aquests municipis superen -en conjunt- els valors obtinguts pels municipis de base industrial -Tarragona i Vandellòs-, i en termes generals, el valor de conjunt dels municipis de base tradicional. Les elevades xifres de municipis com Creixell, Roda de Barà i Cunit responen, tanmateix, a la pròpia minúscula dimensió dels seus contingents humans i laborals en el moment inicial i, especialment, a la notable expansió residencial de la darrera dècada. De disposar de xifres desagregades per a Salou és de suposar que s'obtidrien índexs d'increment sensiblement superiors als obtinguts pel conjunt dels municipis immobiliari-turístics. En tot cas, les tendències apuntades posen de relleu, excepte pel que fa als municipis d'Alcanar i del Perelló, una dinàmica de creixement substancialment superior que la experimentada en el conjunt de Catalunya durant aquest mateix període. Fins i tot en els municipis menys dinàmics.

Especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN: 978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Quadre 6.21. Increment de la població resident i de la població resident ocupada en els municipis litorals de Tarragona segons tipologia de municipis. 1975-1991

	1975		1991		% Increment	
	Població	Ocupació	Població	Ocupació	Població	Ocupació
Salou (1)	*	*	*	*	*	*
TURÍSTICA	-	-	-	-	-	-
Mont-roig	3.609	1.257	5.003	1.781	38'63	41'69
Cambrils	9.173	3.052	14.471	5.298	57'75	73'59
Altafulla	1.006	367	1.674	653	66'40	77'93
Torredembarra	4.658	1.651	6.238	2.876	33'92	74'20
Creixell	400	109	1.056	380	164'00	248'62
Roda de Barà	1.245	367	2.077	760	66'83	107'08
Vendrell	10.571	3.810	15.415	5.848	45'82	53'49
Calafell	4.540	1.442	7.166	2.668	57'84	85'02
Cunit	615	178	2.425	825	294'31	363'48
IMMOBILIÀRIA	35.817	12.233	55.525	20.436	55'02	67'06
Tarragona	100.786	34.199	110.153	40.045	9'29	17'09
Vila-seca (2)	12.306	4.267	18.792	6.676	52'72	26'75
Vandellòs	3.034	900	4.162	1.416	37'18	57'33
INDUSTRIAL	116.136	39.366	133.107	48.137	25'41	22'28
Alcanar	8.240	2.603	7.848	2.661	-4'76	2'23
Sant Carles	9.685	3.096	10.752	3.627	11'05	17'15
Amposta	13.521	4.772	15.321	5.476	13'31	14'75
Sant Jaume (3)	*	*	*	*	*	*
Deltebre (4)	*	*	*	*	*	*
Ampolla (5)	*	*	*	*	*	*
Perelló (6)	3.529	1.238	3.730	1.270	5'69	2'58
Ametlla	3.290	1.086	4.143	1.295	25'93	19'24
TRADICIONAL	38.265	12.795	41.794	18.781	9'22	11'98
TARRAGONA	480.331	159.480	542.004	193.796	12'84	21'51
CATALUNYA	5.660.326	2.178.294	6.059.494	2.255.430	7'05	3'54

(1) Valors agregats al municipi de Vila-seca l'any 1975

(2) Inclou els valors del municipi de Salou l'any 1975

(3) Dades no disponibles l'any 1975

(4) Dades no disponibles l'any 1975

(5) Valors agregats al municipi del Perelló l'any 1975

(6) Inclou els valors del municipi de l'Ampolla l'any 1975

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya, 1991

En base també a altres estudis (veure Moutinho, 1990, Mullins, 1991 o Williams, 1994), es pot plantejar el fet que aquesta dinàmica expansiva està molt intensament condicionada per l'activitat dels múltiples mitjans i petits empresaris i autoocupats que treballen en els espais de destinació turística i per la multiplicació -paralela a la pròpia evolució legislativa de les regulacions laborals a l'estat- de formes flexibles d'entrada en el mercat de treball. En relació a la primera qüestió, es pot considerar que, tot i que en una part que pot ser significativa, la relació d'aquests petits empresaris amb l'espai de destinació pot ser purament productiva -és a dir, pot tractar-se de persones que es traslladen periòdicament a l'espai de destinació malgrat no residir-hi⁹⁵, i una altra part dels empresaris i autoocupats residents en els espais de destinació poden treballar en altres indrets, pot establir-se de tota manera que la situació professional de la població que resideix en aquests espais tendeix a presentar valors més elevats que en altres municipis en les categories d'ocupats relatives a empresaris. Aquesta característica és clau per a valorar en la seva dimensió adequada els efectes del turisme en el desenvolupament local. Cal tenir en compte, això no obstant, que sovint la profusió de petits empresaris implica també una forta atomització de les inversions.

En aquest sentit, tot i les precaucions que s'han d'adoptar se'n pot fer una comprovació a través de les dades padronals. No cal dir, però, que les xifres estan necessàriament esbiaxades pel fet que fan referència a població ocupada resident i no a població ocupada treballant⁹⁶ i que, d'altra banda, no es disposa de les dades desagregades per branques d'activitat. En aquest sentit, el Quadre 6.22 aplega per a 1991 la distribució del percentatge d'ocupats residents als municipis litorals de Tarragona segons la seva situació professional.

Per tal de donar sentit als resultats cal dir que a nivell català el total d'empresaris amb assalariats i d'empresaris sense assalariats (inclosos els membres

---

⁹⁵ Aquesta dinàmica sol donar-se especialment en els casos on la residència habitual de l'empresari o autoocupat es localitza en l'entorn immediat de l'espai de destinació. En aquests casos, l'espai de destinació turística és, estrictament, un espai productiu assimilable a un polígon industrial.

⁹⁶ S'opta per aquest indicador, imperfecte, a manca d'altres valors a nivell municipal que facin referència a les característiques i magnitud de les empreses i empresaris que realitzen la seva activitat en els espais de destinació turística. Les dades disponibles a l'I.N.S.S. no inclouen els autònoms, que són, precisament, un dels grups professionals que, en base a la hipòtesi formulada, ha de ser majoritària.

de cooperatives) representen el 19'29% del total d'ocupats i que, en termes generals, l'explotació d'aquesta informació censal per comarques ha posat de manifest que els nivells més elevats d'ocupats amb aquesta situació professional s'enregistren a les comarques agràries⁹⁷ mentre que els nivells més baixos s'enregistren a les comarques de base industrial com el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Vallès Occidental, el Tarragonès i el Gironès⁹⁸. Val a dir, que per al conjunt de la província de Tarragona -que incorpora una part significativa de població agrària i, fet que sovint no es destaca, d'ocupats vinculats a la dinàmica turística- aquesta xifra és sensiblement superior a la del Tarragonès i se situa en el 24'54%.

En aquest sentit, pel que fa als resultats obtinguts per als diferents grups de municipis segons la seva especialització productiva, és significatiu i coherent que els municipis de base agrícola presentin, en conjunt, un total de 31'29% d'ocupats que són empresaris amb independència de si ocupen treballadors o no⁹⁹, mentre que en el conjunt de municipis industrials aquest valor se situa només en el 14'89%, amb un pes important de la ciutat de Tarragona en la configuració d'aquest resultat. Ara bé, allò que és important és que les dades semblen confirmar l'aspecte que interessa destacar, que és la rellevància dels petits empresaris i autocoupatos en els espais de destinació turística. Aquesta circumstància s'observa en el fet que tant Salou com els municipis de base immobiliàrio-turística obtenen uns percentatges -del 29'08% i del 28'28% respectivament- que se situen per damunt dels valors provincials i, especialment, dels valors que obté el conjunt de Catalunya. No deixa de ser significativa, però, la diferència entre Salou i els municipis de base immobiliàrio-turística pel que fa a la importància relativa dels dos tipus d'empresaris considerats, els que tenen personal assalariat i els que no ocupen personal. A Salou dominen els primers mentre que en la totalitat dels altres municipis dominen els segons. La major capacitat de la base productiva de Salou en relació a la resta de municipis, amb dinàmiques d'inversió d'escassa magnitud, expliquen aquesta diferència.

---

⁹⁷ Comarques com la Terra Alta, les Garrigues, el Priorat, la Noguera o el Pallars Sobirà, amb valors per damunt del 40%.

⁹⁸ Els valors que s'enregistren en aquestes comarques se situen entre el 14% i el 17%.

⁹⁹ El valor màxim l'obté el municipi d'Alcanar, amb el 42'73% dels seus ocupats empresaris i membres de cooperatives, i el valor mínim Sant Jaume d'Enveja, amb només el 22'64%.

Per tant, en absència d'altres indicadors més precisos, les dades confirmarien la hipòtesi plantejada en el sentit que una de les principals característiques econòmiques que distingeix el sistema productiu dels espais de destinació turística en relació a altres espais productius és fragmentació de la seva estructura empresarial i econòmica local¹⁰⁰. Seria característica d'aquesta mena d'espais la presència de múltiples empresaris sense assalariats en els més diversos sectors de serveis al turista i entre les empreses constructores i turístiques (Britton, 1991; Mullins, 1984; Williams, 1992)¹⁰¹. Aquesta circumstància estaria facilitada pel caràcter d'espai d'oportunitat que tenen les ciutats turístiques atès que, en aquests espais les barreres d'entrada per a instal·lar un negoci són relativament baixes i les possibilitats de realitzar petites inversions altes¹⁰². De fet, aquest seria un dels motius que explicaria l'elevat creixement de l'activitat -sovint escassament qualificada i molt precària¹⁰³- que caracteritza els espais de destinació turística, especialment els espais que presenten formes comercialitzades de gestió de la demanda i no s'especialitzen en la producció de sòl residencial d'ús temporal¹⁰⁴.

---

¹⁰⁰ El municipi de Mont-roig del Camp té més del 37'23% dels seus ocupats residents que són empresaris (un 22'29% sense personal assalariat).

¹⁰¹ Tot i que la disponibilitat d'un cens d'empreses -de difícil realització a causa de les característiques i voluntat de col·laboració detectades entre els empresaris locals- facilitaria aquesta constatació, dificultaria la seva comparació en relació a espais productius dedicats a altres activitats.

¹⁰² Tot i que no es comprova en aquest estudi, es pot fer la hipòtesi que aquesta mateixa circumstància ocasiona ineficiències en el mercat que se solen traduir en una elevada mortalitat d'empreses.

¹⁰³ Vegi's, en aquest sentit, en el propi Quadre 6.22 el fet que els treballadors eventuais signifiquen, per a tots els grups de municipis excepte els de base tradicional, a l'entorn del 25% dels ocupats. A més, en el cas de Salou i dels municipis immobiliàrio-turístics les ajudes familiars se situen per damunt del 2%. D'altra banda, s'ha calculat que el volum de treballadors eventuais en els municipis de base immobiliàrio-turística s'ha incrementat entre 1975 i 1991 en un 852'05%, sensiblement per damunt del valor corresponent al conjunt de Tarragona que és de només el 230'06%. Val a dir, però, que el volum de treballadors fixes també ha augmentat en aquest grup de municipis en l'11'04% mentre que en el conjunt provincial ha disminuït en el 15'83% per al mateix període.

¹⁰⁴ Més enllà dels grans inversors, en la dinàmica econòmica dels espais de destinació turística i en la determinació de la seva capacitat potencial de desenvolupament és molt important el paper de la petita i mitjana empresa.

Quadre 6.22: Situació professional de la població ocupada resident en els municipis del litoral de Tarragona. 1991

	<i>Empresaris amb assalariats</i>	<i>Empresaris sense assalariats</i>	<i>Assalariats fixos</i>	<i>Assalariats eventuals</i>	<i>Ajudes familiars</i>	<i>Altres situacions</i>
Salou	17'30	11'78	44'72	23'30	2'37	0'52
TURÍSTICA	17'30	11'78	44'72	23'30	2'37	0'52
Montroig	14'94	22'29	29'03	30'43	3'09	0'22
Cambrils	13'38	15'72	45'09	23'18	2'13	0'49
Altafulla	11'64	15'01	48'09	20'52	4'13	0'61
Torredembarra	11'74	13'05	48'13	25'10	1'57	0'40
Creixell	11'58	18'16	47'63	20'26	1'05	1'32
Roda de Barà	11'18	18'16	43'29	24'87	2'11	0'39
Vendrell	10'12	13'94	47'01	26'68	1'71	0'55
Calafell	13'01	19'27	49'10	15'14	3'19	0'30
Cunit	9'70	19'88	48'97	20'97	0'36	0'12
IMMOBILIARIA	12'04	16'24	45'33	23'81	2'14	0'45
Tarragona	5'97	8'21	58'12	25'79	0'76	1'16
Vila-seca	6'01	13'78	49'18	30'22	0'65	0'15
Vandellòs	8'40	12'78	48'45	28'95	0'85	0'56
INDUSTRIAL	6'05	8'84	57'04	26'28	0'75	1'05
Alcanar	5'11	37'62	26'64	25'40	4'51	0'71
Sant Carles	9'21	23'66	34'46	29'94	2'21	0'52
Amposta	8'35	20'03	40'10	28'85	1'57	1'10
Sant Jaume	4'76	17'88	38'26	38'01	0'58	0'50
Deltebre	7'96	18'96	20'61	49'95	0'80	1'72
Ampolla	9'47	16'10	45'27	28'98	0'19	0'00
Perelló	5'12	23'05	19'95	51'08	0'54	0'27
Ametlla	11'74	24'63	51'81	10'66	0'93	0'23
TRADICIONAL	7'94	23'35	33'95	32'62	1'80	0'34
TARRAGONA	7'02	17'52	47'35	25'94	1'38	0'80
CATALUNYA	6'22	13'07	56'87	21'61	1'10	1'13

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya, 1991.

2.2.2. La capacitat de generar activitat

Tot i que les xifres calculades fins al moment estableixen una línia discursiva tendent a demostrar la capacitat de les activitats turístiques de generar ocupació, els resultats s'han d'interpretar amb precaució pel fet que - principalment- es refereixen a població ocupada resident. Una aproximació més precisa s'obtidria amb dades relatives a la població que efectivament treballa en els municipis litorals. Tot i això, malgrat que es pot considerar que l'ús de dades de població resident en lloc de dades de població ocupada que treballa pot comportar alguna imprecisió en la consignació de la magnitud dels fenòmens indicats, s'admet que no implica un canvi d'orientació de les tendències productives posades de manifest.

Cal tenir en compte, en qualsevol cas, tal com ja s'ha indicat en explicar els valors obtinguts per la població nascuda a Barcelona resident en els municipis situats al nord de la ciutat de Tarragona, que no es pot vincular directament i exclusivament la residència en un espai de destinació turística amb l'ocupació en activitats localitzades en aquest mateix espai. De fet, el creixement demogràfic dels espais de destinació turística en regions complexes com la que s'estudia, s'explica per dues variables de les quals difícilment se'n pot destriar la seva incidència. Aquestes variables són:

- (1) l'efectiva capacitat de generar treball en els propis espais de destinació que tenen les activitats turístiques i immobiliàries;
- (2) la capacitat de generar treball que té l'estructura productiva -no necessàriament turística- on es localitza l'espai de destinació¹⁰⁵;

Totes dues, a més, estan condicionades pels valors de qualitat ambiental i escènica i pels nivells de benestar que solen tenir els espais de destinació turística¹⁰⁶. Aquest darrer factor explica, evidentment, una part de la localització

---

¹⁰⁵ Com les activitats turístiques, la indústria petroquímica i nuclear ha tingut també una implantació recent i, en tant que factor de transformació, han generat també una important oportunitat d'ocupació alternativa a les tradicionals (García-Ramón, 1986) que, ocasionalment, ha localitzat la seva residència en els espais de destinació turística.

¹⁰⁶ Recerques específiques sobre els processos de formació d'empreses i propietat al al sud-oest d'Anglaterra han posat de manifest, en aquest sentit, diversitat de motius econòmics i no econòmics

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

de la població que, sense treballar en el propi espai de destinació turística, hi resideix. A més, inclou també aquella part de població que es trasllada a residir - un cop ha acabat el seu cicle laboral- a l'espai de destinació turística que - generalment- ha freqüentat durant la seva fase productiva (Williams & Shaw, 1992).

En aquest sentit, pel que fa als municipis litorals de Tarragona, són significatius els valors que dóna el Quadre 6.23 en relació a la població resident que treballa fora dels espais de destinació i a la població ocupada en els espais de destinació que resideix en altres municipis. En concret, destaca l'elevat percentatge de residents en els municipis litorals que treballen fora del lloc de residència en els casos de Salou (38'79%) i dels municipis de caràcter immobiliàrio-turístic (32'22%), amb màxims, en aquest darrer cas, del 57'58% a Cunit, del 52'11% a Creixell i del 50'05% a Altafulla. Ja s'ha parlat, en aquest sentit, del paper d'aquests municipis situats al nord de Tarragona en tant que receptors de població resident no vinculada laboralment a la dinàmica local. Són menys alts, en canvi, els percentatges agregats per als municipis de base industrial (21'97%) i de base immobiliàrio-turística (22'96%) tot i que també presenten màxims com Vila-seca, en el primer grup, amb un 50'89% dels residents que es desplacen fora del municipi a treballar i Sant Jaume d'Enveja, en el segon, amb un 44'36%.

Per branques d'activitat destaca que, llevat dels municipis de base tradicional, són les activitats de serveis i industrials bàsiques les que generen els fluxos externs més importants per a totes les tipologies municipals. Immediatament després d'aquestes dues, les activitats financeres i de serveis a les empreses en el cas de Salou i les de construcció en el cas dels municipis immobiliàrio-turístics i industrials són les que, segons els valors agregats, generen més fluxos externs. Se separa d'aquesta tònica la tipologia de municipis agraris, amb els tres fluxos externs més importants en les branques agrícola i pesquera, construcció i manufactures.

---

que reforcen el sentit d'aquesta interpretació (Williams & Shaw, 1988). De fet, s'ha arribat a interpretar l'activitat d'alguns petits empresaris més aviat com una forma de consum que com una forma de producció (Williams, Shaw & Greenwood, 1989).

Quadre 6.23. Fluxos de població ocupada per branques d'activitat en els municipis litorals segons tipologia de municipis. 1991

Percentatge de població resident que es desplaça fora del municipi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL
Salou	0'63	6'00	3'41	2'85	3'78	4'22	2'78	2'22	4'56	8'34	38'79
TURÍSTICA	0'63	6'00	3'41	2'85	3'78	4'22	2'78	2'22	4'56	8'34	38'79
Mont-roig	2'98	4'72	1'35	1'29	4'94	3'65	2'47	1'35	1'80	5'17	29'70
Cambrils	1'00	6'55	3'10	2'30	4'87	3'45	1'96	1'89	2'76	5'00	32'88
Altafulla	0'31	5'05	3'22	3'68	5'51	6'58	2'14	2'60	6'13	14'85	50'08
Torredembarra	0'49	2'34	2'20	3'78	5'31	4'27	2'11	2'16	3'51	6'48	32'66
Creixell	1'32	1'32	6'58	4'21	6'58	6'05	3'42	2'89	6'32	13'42	52'11
Roda de Barà	0'92	1'97	1'18	3'03	3'03	3'55	1'71	1'32	1'58	4'61	22'89
Vendrell	0'74	4'38	2'12	3'63	4'26	2'50	1'52	1'59	1'73	4'46	26'92
Calafell	0'90	2'92	3'75	3'22	4'39	3'71	1'87	1'95	2'74	6'00	31'45
Cunit	0'85	4'97	8'00	5'21	5'94	8'61	1'94	6'06	4'36	11'64	57'58
IMMOBILIÀRIA	1'00	4'46	2'85	3'10	4'71	3'68	1'91	1'98	2'65	5'88	32'22
Tarragona	0'24	4'05	2'33	1'53	2'22	1'60	0'79	0'99	1'33	3'94	19'03
Vila-seca	1'03	5'38	4'15	2'19	9'98	6'26	4'98	3'55	3'37	10'01	50'89
Vandellòs	0'49	4'10	2'47	0'78	3'39	2'61	1'13	1'55	2'68	4'59	23'80
INDUSTRIAL	0'31	4'17	2'49	1'57	2'94	2'04	1'16	1'23	1'55	4'49	21'97
Alcanar	2'71	0'49	0'60	2'44	1'62	1'54	0'60	1'39	1'35	2'33	15'07
Sant Carles	1'30	4'69	1'13	1'41	1'68	1'60	0'52	1'74	1'32	3'47	18'86
Amposta	2'81	1'15	1'26	6'25	2'23	1'83	0'44	1'44	1'31	3'29	22'01
Sant Jaume	19'05	2'17	2'26	2'92	8'27	2'67	0'42	2'51	1'09	3'01	44'36
Deltebre	5'16	0'92	2'12	2'67	8'73	1'78	0'80	2'12	1'44	2'03	27'77
Ampolla	3'21	1'51	2'08	2'65	5'10	5'67	0'76	2'27	2'46	5'29	31'00
Perelló	8'36	1'48	0'81	1'08	4'45	2'96	0'54	2'16	0'81	4'18	26'82
Ametlla	3'24	2'39	0'69	0'85	3'78	1'39	0'69	0'62	1'31	2'32	17'30
TRADICIONAL	4'21	1'87	1'32	3'26	3'82	1'91	0'57	1'67	1'34	2'98	22'96

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Percentatge de ocupats no residents que es desplacen al municipi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL
Salou	0'80	1'73	1'42	2'58	8'41	6'50	15'91	3'07	6'96	10'03	57'40
TURÍSTICA	0'80	1'73	1'42	2'58	8'41	6'50	15'91	3'07	6'96	10'03	57'40
Mont-roig	2'56	1'04	1'34	0'67	4'39	2'80	3'84	0'73	2'93	3'41	23'71
Cambrils	2'39	0'64	1'02	1'29	5'02	2'99	3'53	0'93	2'68	5'77	26'24
Altafulla	0'58	0'97	0'97	1'36	9'30	6'98	6'40	0'97	2'71	6'59	36'82
Torredembarra	0'95	1'51	2'31	2'01	5'27	2'91	2'81	1'15	1'71	4'22	24'85
Creixell	0'37	0'37	0'75	0'37	11'61	4'49	4'12	2'62	1'50	5'62	31'84
Roda de Barà	1'77	1'77	6'53	2'55	8'08	2'77	5'09	0'55	2'21	3'77	35'11
Vendrell	0'41	1'86	1'65	3'26	3'89	4'35	1'43	1'69	2'15	6'40	27'09
Calafell	0'82	0'55	1'49	1'65	6'47	4'16	3'57	1'06	3'41	5'06	28'25
Cunit	0'36	1'24	2'13	3'02	14'21	3'02	6'75	0'71	2'31	4'09	37'83
IMMOBILIÀRIA	1'27	1'20	1'73	2'06	5'46	3'66	3'10	1'19	2'49	5'38	27'53
Tarragona	0'62	2'60	1'81	1'67	3'17	2'84	0'60	2'18	2'51	6'47	24'46
Vila-seca	1'01	17'12	8'69	3'21	6'66	4'21	1'05	2'13	1'51	7'64	53'23
Vandellòs	0'56	20'09	1'96	0'84	3'86	2'52	2'46	1'45	2'01	3'86	39'62
INDUSTRIAL	0'65	4'48	2'40	1'77	3'49	2'94	0'71	2'15	2'41	6'48	27'48
Alcanar	3'09	5'79	0'50	0'23	0'57	0'72	0'53	0'76	0'50	1'14	13'84
Sant Carles	1'14	0'56	0'37	0'22	1'48	0'99	0'59	0'90	0'99	1'88	9'11
Amposta	5'29	0'76	1'30	3'32	2'61	2'66	0'36	2'03	1'01	3'28	22'63
Sant Jaume	12'15	0'33	1'22	1'66	4'42	2'32	0'22	1'10	0'66	2'32	26'41
Deltebre	1'55	0'15	0'45	0'72	2'91	0'61	0'23	1'10	0'83	2'50	11'05
Ampolla	7'86	1'81	0'60	1'01	4'64	3'83	2'22	0'81	1'21	2'42	26'41
Perelló	2'57	0'32	0'48	0'16	3'69	0'80	0'96	1'12	0'32	2'41	12'84
Ametlla	3'74	0'53	0'46	0'23	3'20	2'29	1'07	2'06	2'06	2'67	18'31
TRADICIONAL	3'83	1'37	0'76	1'38	2'37	1'66	0'53	1'37	0'94	2'43	16'64

1: Agricultura i pesca

5: Construcció

8: Transports

2: Indústria bàsica

6: Comerç

9: Finances

3: Maquinària

7: Hosteleria

10: Altres serveis

4: Manufactures

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya, 1991.

Es clar, però, que aquestes xifres són directament compensades per importants fluxos de recepció d'ocupats en relació al total de llocs de treball que es localitzen en els municipis litorals de Tarragona. El percentatge és realment important en el municipi de Salou, on un 57'40% dels ocupats es traslladen diàriament des d'altres municipis. Es tracta d'ocupats que treballen principalment en les branques hostelera (15'91%), d'altres serveis -entre ells els personals i recreatius-(10'03%) i de la construcció (8'41%). Els percentatges són substancialment inferiors pel que fa a les altres tipologies municipals, un 27'53% en termes agregats per als municipis de caràcter immobiliari-turístic -amb un màxim del 37'83% al municipi de Cunit-, un 27'48% en termes agregats per als municipis de caràcter industrial -amb un màxim molt significatiu a Vila-seca del 53'23%-, i un 16'64% en termes agregats per als municipis de base tradicional agrícola i pesquera -amb un màxim del 26'41 als municipis de Sant Jaume d'Enveja i l'Ampolla-. De fet, entre els municipis amb fluxos més alts s'ha de tenir en compte les recents segregacions de Salou i l'Ampolla, que poden afectar a l'alça, els valors d'uns fluxos que fins als anys vuitanta no s'haurien comptabilitzat i la proximitat de Sant Jaume d'Enveja a Deltebre, en un marc, el del delta, molt interrelacionat.

Es significatiu, d'altra banda, destacar que, entre els municipis de base immobiliari-turística, les branques d'activitat amb més capacitat d'atraure fluxes són les de la construcció (5'46%), altres serveis (5'38%) i comerç (3'36%); entre els municipis de base industrial les d'altres serveis (6'48%), indústria bàsica (4'48%) i de la construcció (3'49%); i, entre els de base tradicional, les d'agricultura i pesca (3'83%), altres serveis (2'43%) i construcció (2'37%).

Ateses les implicacions que tenen aquests valors de cara a interpretar la capacitat dels espais de destinació turística de generar activitat econòmica, pot ser convenient determinar quines són les activitats que presenten un saldo positiu entre la població resident que no treballa en el municipi on està censada i la població no resident que hi va a treballar i, en base a aquest indicador, avançar en la comprensió del conjunt. En aquest sentit, el Quadre 6.24 ofereix un índex explicatiu d'aquesta relació. Es tracta del quocient entre ocupats no residents que treballen en cada municipi litoral i residents que treballen en un altre municipi per branques d'activitat per a l'any 1991¹⁰⁷. Valors superiors a 1

---

¹⁰⁷ Malauradament, tot i les distincions que es fan seguidament, les dades estadístiques disponibles no

Quadre 6.24. Index d'atracció de les branques d'activitat segons tipologia municipis. 1991

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL
Salou	1'82	0'41	0'60	1'30	3'20	2'21	8'23	1'98	2'20	1'73	2'13
TURÍSTICA	1'82	0'41	0'60	1'30	3'20	2'21	8'23	1'98	2'20	1'73	2'13
Mont-roig	0'79	0'20	0'92	0'48	0'82	0'71	1'43	0'50	1'50	0'61	0'74
Cambrils	2'17	0'09	0'30	0'51	0'94	0'79	1'63	0'45	0'88	1'05	0'73
Altafulla	1'50	0'15	0'24	0'29	1'33	0'84	2'36	0'29	0'35	0'35	0'58
Torredembarra	1'73	0'58	0'94	0'48	0'89	0'61	1'19	0'48	0'44	0'58	0'68
Creixell	0'20	0'20	0'08	0'06	1'24	0'52	0'85	0'64	0'17	0'29	0'43
Roda de Barà	2'29	1'07	6'56	1'00	3'17	0'93	3'54	0'50	1'67	0'97	1'82
Vendrell	0'56	0'43	0'78	0'90	0'92	1'75	0'94	1'06	1'25	1'44	1'01
Calafell	0'88	0'18	0'38	0'49	1'41	1'07	1'82	0'52	1'19	0'81	0'86
Cunit	0'29	0'17	0'18	0'40	1'63	0'24	2'38	0'08	0'36	0'24	0'45
IMMOBILIÀRIA	1'19	0'25	0'57	0'62	1'08	0'93	1'52	0'56	0'88	0'86	0'80
Tarragona	2'82	0'69	0'83	1'17	1'53	1'90	0'82	2'35	2'02	1'76	1'38
Vila-seca	1'02	3'34	2'20	1'54	0'70	0'71	0'22	0'63	0'47	0'80	1'10
Vandellòs	1'43	6'19	1'00	1'36	1'44	1'22	2'75	1'18	0'95	1'06	2'10
INDUSTRIAL	2'24	1'16	1'04	1'21	1'28	1'55	0'65	1'87	1'67	1'55	1'35
Alcanar	1'13	11'69	0'81	0'09	0'35	0'46	0'88	0'54	0'36	0'48	0'91
Sant Carles	0'79	0'11	0'29	0'14	0'79	0'55	1'00	0'46	0'67	0'48	0'43
Amposta	1'90	0'67	1'04	0'54	1'18	1'47	0'83	1'42	0'78	1'01	1'04
Sant Jaume	0'48	0'12	0'41	0'43	0'40	0'66	0'40	0'33	0'46	0'58	0'45
Deltebre	0'24	0'13	0'17	0'22	0'27	0'28	0'20	0'42	0'47	1'00	0'32
Ampolla	2'29	1'13	0'27	0'36	0'85	0'63	2'75	0'33	0'46	0'43	0'80
Perelló	0'26	0'18	0'50	0'13	0'70	0'23	1'50	0'44	0'33	0'48	0'40
Ametlla	1'17	0'23	0'67	0'27	0'86	1'67	1'56	3'38	1'59	1'17	1'07
TRADICIONAL	0'84	0'67	0'53	0'39	0'57	0'81	0'86	0'76	0'65	0'75	0'67

1: Agricultura i pesca

2: Indústria bàsica

3: Maquinària

4: Manufactures

5: Construcció

6: Comerç

7: Hosteleria

8: Transports

9: Finances

10: Altres serveis

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya. 1991.

permetran diferenciar entre residents i ocupats en cada municipi anteriorment a 1986.

signifiquen que en el saldo entre ocupats no residents i residents que es desplacen dominen els ocupats no residents. Per contra, valors inferiors a 1 signifiquen que dominen, per a la branca d'activitat que es tracti, els residents que es desplacen fora del municipi on viuen.

A partir del quadre es poden determinar, doncs, quines són les branques d'activitat que fonamenten la capacitat d'atracció laboral diària dels municipis del litoral de Tarragona i es poden precisar quines són les diferències que hi ha entre els grups.

Destaca, pel que fa al municipi de Salou, que, malgrat la dimensió dels intercanvis laborals diaris que genera, només les branques d'indústria bàsica i de maquinària presenten majors sortides de població resident que entrades d'ocupats. De fet, Salou representa juntament amb el grup de municipis de base industrial -fonamentalment Tarragona- l'única categoria de municipi que, globalment, presenta més entrades que sortides. Puntualment, altres municipis de les altres dues tipologies -Roda de Barà i el Vendrell entre els de base immobiliàrio-turística i Amposta i l'Ametlla de Mar entre els de base econòmica tradicional- presenten major nombre d'entrades que de sortides per al conjunt de branques d'activitats. D'elles, dues són capitals comarcals.

Entre els municipis de base immobiliàrio-turística només les branques d'activitat de l'agricultura, de la construcció i de l'hosteleria tenen major capacitat per a generar saldos d'ocupats positius. Tanmateix, els índexs per a les dues branques vinculades al turisme resulten substancialment inferiors als que obté Salou -1'08 i 1'52 per als municipis de base immobiliàrio-turística en les branques de construcció i hosteleria respectivament i 3'20 i 8'23 per a Salou-. D'altra banda, no tots els municipis presenten valors superiors a 1 en aquestes branques. En concret, estan lleugerament per sota de la unitat Mont-roig, Cambrils, Torredembarra i el Vendrell pel que fa a la construcció i el Creixell i el Vendrell pel que fa a l'hosteleria¹⁰⁸. Pel que fa als municipis de base industrial,

---

¹⁰⁸ Atès el caràcter generalitzador de l'estudi no s'entra a explicar la casuística de cada municipi si no és en els seus aspectes més rellevants. En tot cas, ha de quedar clar que qüestions com la localització de l'empresa Black & Decker de España S.A a Roda de Barà o de l'estació reguladora del minitransvassament a l'Ampolla magnifiquen els seus efectes pel fet que es tracta de municipis de dimensió reduïda. Això s'observa, per exemple, comparant els valors que obtenen aquests municipis amb el cas de Torredembarra on, malgrat la localització d'importantes empreses industrials com Pirelli Esmar S.A. -entre altres- no manifesten els mateixos efectes.

L'única branca d'activitat que, en termes agregats, obté un valor inferior a 1 és la de l'hoteleria. Malgrat això, Vandellòs obté un valor de 2'75. Finalment, es posa de relleu una vegada menor capacitat de polarització dels municipis de base tradicional agrícola i pesquera, que no obtenen valors superiors a 1 per a cap branca d'activitat. Tot i això, els municipis amb major dedicació turística obtenen índexs per a la branca de l'hoteleria que van entre 1 a sant Carles de la Ràpita i 2'75 a l'Ampolla. Per tant, es comprova un cop més que, malgrat la diferència entre tipus de municipis, les activitats turístiques generen branques d'activitat amb capacitat d'atracció diferenciada respecte a les altres. Són les de la construcció i l'hosteleria.

Finalment, tot i que, tal com s'ha dit, el nombre d'ocupats residents pot estar esbiaixat a la baixa a causa de la data de realització del cens l'any 1991¹⁰⁹, té sentit observar quin ha estat l'increment d'ocupats residents per branques entre 1975 i 1991. Cal tenir en compte, això no obstant, que les dades de 1975 són -com ja es coneix- d'actius i que, a més, per a aquest any ha calgut fer una reassignació d'actius sobre els quals no en consta l'activitat per a cada branca¹¹⁰.

En termes generals, segons que s'observa en el Quadre 6.25, el tret que caracteritza el creixement dels residents ocupats per branques -fins i tot les de serveis- en els municipis litorals de Tarragona és -tal com apunten Cuadrado i del Río (1993) per al conjunt espanyol- l'existència de notables diferències segons de quines branques es tracti¹¹¹. Tanmateix, sembla destacar-se un notable

---

¹⁰⁹ La població ocupada ve definida pel cens com "la població que durant la setmana de referència està treballant en un ofici, professió o lloc de treball remunerat o bé en una empresa familiar, 15 o més hores setmanals. L'hoteleria sol donar valors elevats de la taxa d'atur pel fet que la campanya censal es realitza en el primer trimestre de l'any.

¹¹⁰ Atès que els actius sobre els quals no se'n té informació per branques no supera el 3% en cap municipi excepte en el d'Amposta (3'02%) i Calafell (5'81%), s'ha optat per assignar proporcionalment al percentatge d'actius consignats en l'epígraf d'altres per a cada branca. Val a dir que els municipis del Perelló, Vandellòs, Altafulla, Creixell, Roda de Barà i Cunit no tenen cap individu no classificat i que els de Sant Carles de la Ràpita, l'Ametlla de Mar, Mont-roig del Camp, Cambrils i Vila-seca i Salou en tenen menys de l'1%. Per tant, qualsevol incorrecció és més aviat imputable a les pròpies limitacions i defectes de les dades disponibles que a aquesta operació de consignació. A diferència dels altres quadres realitzats, la magnitud d'actius referent a cada municipi l'any 1975 inclou el petit percentatge de residents que estaven fent el servei militar.

¹¹¹ Es pot fer el supòsit que, si es disposés d'informació relativa a 1975 es podria comprovar, igualment, l'important augment de la mà d'obra femenina.

increment d'ocupats en les branques comercial, hostelera i financera i de serveis a les empreses, un decrement generalitzat de l'ocupació resident en la branca agrícola i pesquera i una important minva de l'ocupació en l'activitat de la construcció, especialment a l'àrea central del litoral -municipis de Cambrils, Vila-seca i Salou i Tarragona- entre 1975 i 1991. Aquest fenomen es podria explicar per la important ocupació d'actius durant els anys setanta en la construcció del complex petroquímic de Tarragona. Aquest seria el motiu pel qual el fenomen no es reproduïx en els municipis de caràcter immobiliari-turístic. La resta de branques presenten, en general, increments variables en els diferents municipis que, en globalment podrien ser explicats tant pels baixos punts de partida de la magnitud de residents ocupats en algunes branques com per la generalització a partir de la segona meitat dels anys vuitanta de processos de localització residencial especialment en els municipis situats al nord de la ciutat de Tarragona. Es de destacar, per tant, que la important preeminència i creixement relatiu de les activitats de serveis -malgrat tractar-se de serveis vinculats al turisme i que, per tant, no siguin els més qualificats- en els municipis de destinació turística té també la virtut de posar en qüestió els models tradicionals de desenvolupament regional i urbà que, fins a dades ben recents, han estat dominats per plantejaments basats en la importància dels sectors industrial com a eix fonamental del creixement (Marshall & Wood, 1992).

Destaca, en qualsevol cas, la importància del sector central de la costa -de Cambrils a Tarragona- com a principal espai de localització d'ocupació resident. En aquest espai s'hi localitzen 8.639 dels 15.931 residents ocupats nets que es localitzen als municipis litorals entre 1975 i 1991, és a dir, un 54'23% del total. Una altra quarta part, el 23'77% es localitza en els municipis litorals del Baix Penedès. Per contra refermant la tendència ja coneguda, el litoral de les comarques de l'Ebre es manifesta com el menys progressiu. Es dona el cas, fins i tot, que el Perelló -cal recordar que les dades no permeten diferenciar entre el Perelló i l'Ampolla- té un comportament lleugerament regressiu. Tenint en compte que -tal com s'ha vist en l'apartat anterior¹¹²- entre 1975 i 1989 s'ha passat -en termes agregats per a tota la província- de 204.269 llocs de treball l'any 1975 a 197.245 l'any 1989 -amb decrements en els sectors agrícola,

---

¹¹² Veure el Quadre 6.1.

industrial i de la construcció- la rellevància del litoral com a espai de localització de la residència dels ocupats és gran.

Quadre 6.25. *Increment de l'ocupació resident per branques d'activitat als municipis litorals de Tarragona. 1975-1991*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOTAL
Alcanar	-319	36	38	53	-127	165	102	25	51	17	41
Sant Carles	-338	-170	150	97	-1	328	86	93	77	152	472
Amposta	-627	-1	234	57	117	412	97	112	150	-77	475
Perelló	-193	35	45	13	-13	97	-12	-7	28	-2	-9
Ametlla	-248	54	13	-8	71	98	63	-27	52	89	157
Vandellòs	-152	227	64	24	-69	105	60	-12	88	138	473
Mont-roig	-217	117	55	25	85	121	127	18	40	146	516
Cambrils	-192	388	246	91	-43	420	392	30	383	471	2185
Vila-seca	-304	443	395	23	-345	454	386	186	294	652	2184
Tarragona	-487	-21	1645	-1032	-3063	1467	501	648	1936	2676	4270
Altafulla	-52	5	12	7	10	65	47	25	56	100	275
Torredemba.	-57	48	-58	-54	18	276	115	53	63	83	485
Creixell	-6	8	21	27	17	43	33	17	29	77	266
Roda de Barà	-1	29	41	61	51	76	27	9	16	77	386
Vendrell	-163	148	219	36	156	646	292	61	143	390	1928
Calafell	-118	56	147	80	-11	259	285	61	108	322	1189
Cunit	-2	39	73	58	66	98	44	57	39	165	641

1: Agricultura i pesca
 2: Indústria bàsica
 3: Maquinària
 4: Manufactures

5: Construcció
 6: Comerç
 7: Hosteleria

8: Transports
 9: Finances
 10: Altres serveis

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya. 1991.

Aquesta mateixa tendència es pot observar també en termes d'ocupats que treballen en el litoral a través de l'única informació mínimament fiable de què es disposa. Es tracta de les dades de creixement de llocs de treball localitzats en el litoral segons les xifres d'ocupats en aquests municipis els anys 1986 i 1991. Tot i que es tracta d'un període molt recent, aquests dades -que es recullen en el Quadre 6.26- permeten confirmar la validesa de les consideracions fetes en base

a l'evolució entre 1975 i 1991 de la població resident¹¹³, permeten dimensionar el dinamisme econòmic del litoral de Tarragona durant la fase de recuperació econòmica i expansió. De fet, però, permeten observar, especialment, una important capacitat de polarització dels nous llocs de treball de la ciutat de Tarragona respecte a la resta del litoral. Es així que la concentració dels nous ocupats -al marge de la seva residència- en el municipi de Tarragona durant aquest període -aplega el 67'62% del total de nous ocupats nets-. Entre la resta dels municipis només l'aleshores -el 1986- municipi de Vila-seca i Salou i el del Vendrell, amb més de l'11% cadascun d'ells dels nous ocupats nets, apareixen com a espais subsidiàriament polaritzadors de l'activitat -de segon nivell- en el conjunt del litoral.

Diferentment, el quadre permet destacar els efectes de la finalització dels treballs de construcció de la segona planta d'energia nuclear de Vandellòs -que l'any 1986 estava en fase de construcció- amb la pèrdua de 1.701 ocupats que es desplaçaven a treballar a aquest municipi. Pel que fa a la resta s'observa una tendència pausada al creixement de l'ocupació, amb taxes superiors al 20% en la majoria de municipis de base immobiliàrio-turística i notablement inferiors a aquesta xifra en la majoria de municipis de base tradicional agrícola i pesquera.

Per tant, en base a les sèries de dades presentades queda clar que el paper del turisme en la dinamització econòmica dels espais litorals té uns efectes que es difonen amb intensitats variables segons l'orientació productiva del producte generat d'una manera generalitzada per tot el territori i entre els diferents grups del seu teixit social. Aquest paper sembla mantenir-se, fins i tot, durant períodes de recessió. Tanmateix, cal considerar tres aspectes rellevants:

---

¹¹³ Tot i que les dades disponibles del Padró de 1986 també consignen els ocupats per branca, el fet que sota l'epígraf de no consta hi hagi, en determinats casos, proporcions elevades d'ocupats ha aconsellat no intentar fer-ne una reassignació segons l'estructura manifestada per la resta d'invidus. Cal tenir en compte, que en el grup de no consta de l'any 1986 s'hi aplegaven més del 10% dels ocupats que treballaven a Altafulla, Creixell i Calafell, més del 20% dels ocupats que treballen a Alcanar i més del 60% dels ocupats que treballaven a Sant Carles de la Ràpita. De fet, només els municipis d'Amposta, Sant Jaume d'Enveja, Deltebre, el Perelló, Vila-seca i Salou (el Padró de 1986 no diferenciava Salou de Vila-seca), el Vendrell i Cunit presentaven proporcions d'ocupats en l'epígraf de no consta inferiors al 3%.

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

(1) El primer, la important mobilitat d'ocupats que generen -tant en termes d'entrades com de sortides- els espais de destinació turística¹¹⁴. Destaca, en aquest sentit, la seva inserció en un context subregional de caràcter metropolità. Val a dir, en aquesta línia que, de fet, el paper dels espais de destinació turística en marcs urbans d'aquestes característiques encara no ha estat suficientment destacat per la literatura a l'ús.

Quadre 6.26. *Increment dels ocupats que treballen en els municipis litorals de Tarragona. 1986-1991*

	1986	1991	Increment absolut	Increment relatiu
Alcanar	2.545	2.623	78	3'06
Sant Carles	2.819	3.238	419	14'86
Amposta	5.100	5.520	420	8'24
Sant Jaume	828	905	77	9'30
Deltebre	2.270	2.643	373	16'43
Perelló*	1.042	1.119	77	7'39
Ametlla de Mar	1.134	1.311	177	15'61
Vandellòs	3.488	1.787	-1.701	-48'77
Mont-roig	1.449	1.641	192	13'25
Cambrils	4.140	4.821	681	16'45
Vilaseca**	6.556	8.054	1.498	22'85
Tarragona	33.847	42.927	9.080	26'83
Altafulla	470	516	46	9'79
Torredembarra	1.717	1.992	275	16'02
Creixell	195	267	72	36'92
Roda de Barà	717	903	186	25'94
Vendrell	4.440	5.862	1.422	32'03
Calafell	2.108	2.549	441	20'92
Cunit	450	563	113	32'03

* Inclou els ocupats a l'Ampolla

** Inclou els ocupats a Salou

Font: Elaboració pròpia a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya.

¹¹⁴ Deixant de banda aspectes relatius a la localització dels espais de destinació en un entorn regional dinàmic, caldria considerar per a explicar aquesta mobilitat el paper que juga, per una banda, els caràcters de benestar i qualitat de vida que, idealment, s'associen als espais de destinació i, per una altra, els costos externs i financers en què incorren els residents en aquests espais.

- (2) El segon, la restricció dels efectes del turisme en els espais de destinació a les branques d'activitat que hi estan directament implicades¹¹⁵. En aquest sentit s'observa una certa incapacitat de superar l'especialització turística o immobiliàrio-turística fins i tot pel que fa a les pròpies fileres d'activitat vinculades a la producció turística. Es podria dir, en conseqüència, que el caràcter consumptiu de l'espai generat ha condicionat -fins al moment- el seu caràcter productiu. D'aquí que, en termes de producció, aquests espais siguin singulars.
- (3) El tercer, la consideració que el treball que genera aquesta activitat és, com es veurà a continuació, generalment precari i requereix poca qualificació. Als efectes del potencial de desenvolupament que atorga el turisme als espais de destinació aquesta pot ser, en base al model seguit en el litoral de Tarragona, la seva principal limitació.

3. La flexibilitat del mercat de treball

En base als plantejaments formulats en l'apartat segon del capítol segon d'aquesta tesi, seguidament es proposa analitzar, a partir de l'estudi del litoral de Tarragona, el caràcter flexible del mercat de treball dels espais de destinació turística. Autors com P. Mullins defineixen aquesta característica en base a la importància del sector privat en les economies locals -circumstància que es comprovarà a bastament en abordar la recent evolució urbana de Salou en el capítol setè-, la importància dels petits empresaris i els autoocupats -a la qual ja s'ha fet referència en l'apartat anterior- i les elevades taxes de desocupació que es donen en aquesta mena d'espais¹¹⁶.

---

¹¹⁵ Com es veurà més endavant per al cas de l'hoteleria a Salou, es pot considerar que els vincles amb la resta d'indústries, de produir-se, es materialitzen més enllà del propi espai de destinació.

¹¹⁶ Tal com s'ha observat per als municipis litorals de Tarragona, les taxes de desocupació dels espais de destinació turística són més elevades que en les ciutats dedicades a altres activitats.

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

Es amb aquesta finalitat que es plantegen a continuació, a més de qüestions més específiques relatives a la dimensió i característiques de l'atur en els espais de destinació, aspectes com la dinàmica i característiques de la contractació laboral en les localitats turístiques i com l'abast dels fluxes de mobilitat laboral que generen les localitats turístiques. Per a això, a més de dades censals referides a la campanya de 1991, es disposa, principalment, d'informació estadística no publicada consultada directament a l'oficina de la Demarcació Provincial de l'Instituto Nacional de Empleo de Tarragona per a l'any 1994 i de dades específiques sobre hotels i grups hotelers proporcionades pels mateixos establiments durant l'any 1994. Aquestes darreres informacions hen de permetre il·lustrar de manera qualitativa alguns aspectes específics de l'organització laboral d'aquests espais.

A la base de la caracterització que es proposa s'hi troba el caràcter inestable de l'oferta i de la demanda que és pròpia de l'activitat turística. Tal com s'ha dit, els ritmes temporals -estacionals, diaris, setmanals o erràtics- que singularitzen la prestació de serveis turístics ocasionen respostes de flexibilització funcional o numèrica del mercat de treball (Williams & Shaw, 1992). El fet que la construcció, la segona activitat més significativa de múltiples espais turístics, fluctua en funció de les demandes específiques reforça aquesta qualitat.

Cal tenir en compte, de tota manera, que la flexibilitat laboral que s'observa en els espais de destinació turística no es pot separar de la dinàmica de canvi estructural de l'economia dels països desenvolupats -a diferents escales- que ha comportat la seva efectiva terciarització. Tot i això, com es veurà, el concepte de flexibilitat es pot associar directament -també des d'un perspectiva històrica- al mercat de treball turístic¹¹⁷. De fet, pot considerar-se que és un component tradicional dels espais de destinació turística, tot i que no ha estat considerat com un dels aspectes fonamentals de la recerca en matèria de turisme fins dates més aviat recents (Williams, 1994).

---

¹¹⁷ De fet, el turisme ha accentuat la tendència i la intensitat dels canvis estructurals que han afectat els mercats de treball espanyols des de la fi del franquisme (Roquer, 1995). Alguns dels canvis més significatius en aquest sentit han estat com el creixement de la població activa, el fort increment de l'activitat femenina, el creixement de l'atur i els canvis en la composició sectorial de l'activitat.

3.1. Els components distintius

Prèviament a qualsevol altra consideració més específica, es proposa de revisar alguns trets que es poden considerar significatius de les característiques de la població activa i ocupada en els espais de destinació. S'ha de dir, però, per a emmarcar l'anàlisi en el seu context, que els valors que s'obtenen són conseqüència no només de les activitats dominants en els espais de destinació sinó també del canvi de les condicions estructurals de l'economia terciaritzada de finals del segle vint. Així, el creixement de la població activa durant els anys vuitanta que s'ha vist en l'apartat anterior és conseqüència fonamentalment de la incorporació al mercat laboral de les generacions nascudes durant els anys previs a la crisi i de la progressiva entrada de la dona al mercat de treball. En tot cas, aquestes característiques adquireixen unes dimensions singulars en els espais de destinació turística¹¹⁸.

En aquest sentit, a través del Quadre 6.27, que recull la taxa d'activitat i la taxa d'ocupació de la població resident als municipis litorals de Tarragona per sexes i segons la tipologia elaborada en el primer apartat d'aquest capítol per a l'any 1991¹¹⁹, s'observen quina són les diferències per aquests conceptes en els diferents tipus de municipis de Tarragona¹²⁰. Destaca el fet que, mentre que la taxa d'activitat a Catalunya és del 53'88%, tant a Salou com al grup de municipis de base immobiliàrio-turística se situa per damunt, 61'10% i 54'85% respectivament¹²¹. Aquesta circumstància s'explica per una taxa d'activitat

---

¹¹⁸ Consideracions d'aquesta mateixa mena es poden fer en relació a l'atur. En aquest sentit, l'evolució de la taxa d'atur des dels anys setanta fins l'actualitat reflecteix la forta crisi de finals dels anys setanta i principis dels anys vuitanta i la incapacitat de la recuperació econòmica per a tornar a assolir les taxes d'ocupació prèvies a la crisi. És així que, segons dades del Instituto Nacional de Empleo, a la demarcació de Tarragona s'ha passat de 4.265 aturats l'any 1976 a 29.409 l'any 1994.

¹¹⁹ Tot i que aquesta caracterització es basa en la població activa i ocupada resident, s'accepta com a significativa pel fet que expressa el sentit de les relacions que s'estableixen en aquesta mena d'espais.

¹²⁰ Un component com la mobilitat explica, en relació als mercats de treball locals, que si no s'obtenen majors quotes de desocupació és per causa de la pròpia gestió administrativa de l'ocupació i pel fet rellevant que una part de la desocupació resideix fora de l'espai de producció.

¹²¹ Segons Roquer (1995) mentre que la taxa d'activitat de la població masculina de Catalunya és l'any 1991 del 55'6% l'any 1975 era del 60%. Diferentment, la taxa d'activitat femenina a Catalunya passa del 27'4% al 31'7% durant el mateix període. El màxim creixement es produeix durant la segona meitat de la dècada dels vuitanta. L'increment entre 1986 i 1991 -de 236.084 dones- és molt superior al de la

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN:978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

masculina sensiblement més elevada que en el conjunt català 76'47% i 73'49% respectivament respecte a 70'09% i, només en el cas de Salou, una taxa d'activitat femenina també superior a la catalana, 46'16% respecte a 38'80%¹²². Destaca, en particular, que cap dels municipis de base immobiliàrio-turística presenta una taxa d'activitat femenina superior a la catalana. Sí que és, en canvi, superior a la del conjunt de Tarragona en els municipis de Mont-roig del Camp, Cambrils, Torredembarra, el Vendrell i Calafell, els de major dimensió i complexitat productiva i els de menor especialització turística exclusivament residencial del grup.

Per altra part, aquesta taxa és onstensiblement inferior a la catalana i a la provincial en tots els municipis de base tradicional agrícola i pesquera. Tot i això, entre els municipis de base tradicional, Amposta i Sant Jaume d'Enveja obtenen una taxa d'activitat masculina al nivell de la catalana. Per tant, emergeix com a característic del mercat de treball dels espais de destinació turística una elevada taxa d'activitat masculina i una singular aportació de la dona al mercat laboral en comparació amb espais dedicats a altres activitats econòmiques. Entre els municipis industrials, a Tarragona els valors que s'obtenen són similars a la mitjana catalana; a Vandellòs se situen relativament per sota -amb nivells propis de municipis agraris- i a Vila-seca significativament per damunt, excepte pel que fa a la taxa d'activitat femenina -és a dir, al nivell dels municipis de base immobiliàrio-turística-. Cal recordar, en aquest sentit, que el de Vila-seca és un espai amb un mercat de treball directament afectat per la proximitat de Salou.

També hi ha diferències significatives entre la taxa d'ocupació total i per sexes dels diferents grups de municipis segons la seva especialització productiva¹²³. Aquestes diferències posen de relleu el caràcter singular del mercat de treball resident en els espais de destinació turística. Cal recordar, de primer moment, que la taxa d'ocupació catalana se situa en un 85'81%, sent lleugerament inferior a la de Tarragona (87'48%). Es també el municipi de Salou el que -amb una taxa d'ocupació masculina quatre punts per sota de la catalana i

---

població femenina en edat de treballar -82.231 dones-.

¹²² La taxa d'activitat femenina de Salou se situa al nivell de la de les comarques centrals de Catalunya d'industrialització tradicional, que és superior al 41%.

¹²³ La taxa d'ocupació és la relació entre la població ocupada i la població activa censal de 16 anys i més.

*Quadre 6.27. Taxa d'activitat i taxa d'ocupació de la població resident als
 municipis litorals de Tarragona per sexes i segons tipologia de municipis.
 1991*

	<i>Taxa d'Activitat</i>			<i>Taxa d'Ocupació</i>		
	<i>Masculina</i>	<i>Femenina</i>	<i>Total</i>	<i>Masculina</i>	<i>Femenina</i>	<i>Total</i>
Salou	76'47	46'16	61'10	85'89	69'65	79'66
TURÍSTICA	76'47	46'16	61'10	85'89	69'65	79'66
Montroig	72'01	35'93	53'98	88'91	78'90	85'58
Cambrils	74'26	38'56	56'21	89'50	74'56	84'32
Altafulla	74'21	34'32	54'19	95'13	92'73	94'36
Torredembarra	72'34	36'32	53'62	91'57	74'43	85'53
Creixell	70'98	33'81	52'85	86'90	76'06	83'52
Roda de Barà	74'75	31'65	53'20	90'61	81'71	87'96
Vendrell	75'00	38'27	56'12	91'09	82'16	87'96
Calafell	71'99	36'12	53'75	91'73	82'60	88'61
Cunit	69'78	29'94	49'97	85'71	84'38	85'32
IMMOBILIARIA	73'49	36'82	54'85	90'39	79'25	86'59
Tarragona	70'50	37'95	53'60	90'71	80'64	87'01
Vila-seca	75'42	37'51	56'46	82'37	69'17	77'99
Vandellòs	68'73	29'92	49'28	90'65	81'06	87'73
INDUSTRIAL	70'88	37'65	53'71	89'90	79'68	86'20
Alcanar	68'90	22'12	45'24	93'31	87'17	91'79
Sant Carles	69'63	24'57	46'80	92'32	83'75	90'04
Amposta	70'41	32'05	50'79	92'26	80'99	88'62
Sant Jaume	70'63	29'30	50'04	89'47	82'71	87'50
Deltebre	68'98	26'90	47'84	86'80	77'66	84'22
Ampolla	67'24	26'62	46'46	88'76	84'18	87'42
Perelló	64'04	27'44	46'05	92'20	87'87	90'93
Ametlla	68'18	19'93	44'13	87'19	90'94	88'04
TRADICIONAL	69'27	26'83	47'82	90'77	82'64	88'46
TARRAGONA	68'93	34'77	51'49	90'86	81'05	87'48
CATALUNYA	70'09	38'80	53'88	89'64	79'37	85'81

Font: Elaboració pròpia elaborat a partir de dades proporcionades directament per l'Institut d'Estadística de Catalunya. 1991.

L'especialització productiva

Salvador Antón Clavé

ISBN: 978-84-691-1887-0/DL: T-347-2008

amb una taxa d'ocupació femenina 10 punt per sota de la catalana- obté la taxa d'ocupació més baixa del conjunt situant-se en una de les més baixes de Catalunya. De fet, tal com ja s'ha explicat en altres apartats, l'atur com a expressió de la precarietat de la contractació laboral en els espais de destinació turística, és un element característic que s'explica per la necessitat de flexibilitat d'economies d'aquesta mena¹²⁴.

El fenomen no adquireix les mateixes dimensions en el grup de municipis de base immobiliàrio-turística, on -com en els municipis de base industrial- s'obtenen valors d'ocupació lleugerament per damunt dels referits al conjunt de Catalunya. Els d'aquests dos grups són valors, tanmateix, lleugerament més baixos que els relatius al conjunt de Tarragona. Només els municipis de base tradicional agrícola i pesquera presenten taxes d'ocupació superiors a la catalana i a la provincial. S'observa, per tant, que malgrat haver experimentat els creixements de població i d'ocupació més ràpids i intensos dels darrers trenta anys, municipis com Salou i alguns dels de base immobiliàrio-turística presenten les taxes més altes de desocupació. Aquest fet, que sovint s'associa a un component necessari de les ciutats industrials en declivi pot ser interpretat, de fet, com un component estructural de les ciutats turístiques en atenció al caràcter de l'ocupació que s'hi dóna, fonamentalment inestable i estacional i amb un elevat component d'irregularitat¹²⁵.

Es precisament a través del cas de Salou, el municipi que -com es va observant a través de tots els indicadors- se singularitza pel que fa a la magnitud

¹²⁴ En termes generals la taxa d'atur femení és superior al masculí. Així s'ha demostrat per al conjunt de la població catalana durant el període 1975-1991 (Roquer, 1995). S'ha de tenir en compte per a explicar aquest fenomen que les perspectives d'ocupació favorables per a aquest grup social estimulen la seva incorporació al mercat de treball tot i que el treball disponible no augmenti suficientment. Tant és així que, per sexes, l'atur a Catalunya se situa l'any 1991 en el 10'4% en el cas dels actius masculins i en el 20'6% en el cas dels femenins. La superioritat de l'atur entre les dones es dóna, a nivell català i per a totes les branques d'activitat, en totes les edats. La diferència -negativa per a la dona- s'incrementa en les edats intermitges i es modera en els grups finals de la piràmide. Ara bé, tal com es discuteix en aquest apartat, el fenomen, però, adquireix, característiques més acusades i diferenciades en els espais de destinació.

¹²⁵ Alguns autors interpreten també aquesta dada, observada per exemple, a la Gold Coast i a la Sunshine Coast australianes, des d'un punt de vista psicològic i sociològic (Mullins, 1991). A més del caràcter fluctuant i precari de l'ocupació en els espais de destinació turística, sostenen, per a explicar aquesta circumstància, el fet que és preferible estar aturat en un lloc agradable i divertit que en qualsevol altre lloc.